

Wiesław Nosowski

Maria Danilewicz Zielińska-fakty biograficzne

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 39, 93-108

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wiesław Nosowski

MARIA DANILEWICZ ZIELIŃSKA – FAKTY BIOGRAFICZNE

Przodkowie

Ze strony matki Maria Danilewicz Ziełińska pochodziła z rodziny Korotyńskich. Jej dziadkiem był Wincenty Korotyński (1831–1891), a babką Stanisława z Jakubowiczów (1840–1908). Wśród ich dziesięciorga dzieci byli m.in.: Ludwik Stanisław (1860–1919), Władysław Rajmund (1866–1924), Bruno (1873–1948) i Antonina (1880–1956) – przyszła matka.

Prapradziadkiem Marii ze strony ojca był Wilhelm Wawrzyniec Gloger (1771–1825), a praprababką Katarzyna z Kellerów. Wśród ich dziesięciorga dzieci byli m.in.: Jan Niepomucen Stanisław (ur. 1811) – ojciec Zygmunta Glogera i Henryka Wilhelmina Julia (1805–1857), która w roku 1824 poślubiła Pawła Jana Markowskiego (ur. 1796) herbu Bończa. Mieli oni siedmioro dzieci, a wśród nich Jana Leona (1836–1890), który poślubił Antoninę Popławską. Jednym z ich trojga dzieci był Wilhelm Markowski (1880–1935), który w roku 1905 poślubił Antoninę z Korotyńskich.

Wilhelm Markowski, urodzony w Rawie Mazowieckiej, uczęszczał do szkoły średniej w Lublinie, potem odbył studia farmaceutyczne w Moskwie, po których został prowizorem farmacji. Pracował w Klewaniu na Wołyniu i w warszawskiej aptece Malinowskiego (na rogu Nowego Świata i Chmielnej).

Antonina Korotyńska urodziła się w Warszawie (Mostowa 18). W roku 1898 ukończyła pensję Marii Raum, w której później pracowała jako nauczycielka. Jednym z nauczycieli prowadzących na pensji tajne nauczanie języka polskiego był Gabriel Korbut.

Wilhelm i Antonina Markowscy mieli pięcioro dzieci: bliźniaki Janka i Marka, zmarłe w wieku około roku w zimie 1905/6, Marię, Tadeusza i Stanisława. Do Aleksandrowa Pogranicznego przybyli w styczniu 1907 roku. Tutaj Wilhelm Markowski prowadził wydzierzawioną, a potem kupioną na własność aptekę, która wkrótce stała się znana w całym regionie. Był aktywnym działaczem społecznym, m.in. założycielem Szkoły Rzemiosł i prezesem Koła Przyjaciół Harcerstwa.

Lata 1907–1916

Maria Ludwika Markowska urodziła się 29 maja 1907 roku (o godz. 8 wieczorem) w Aleksandrowie Pogranicznym (od 4 lutego 1919 Aleksandrów Kujawski), w domu przy ul. Służewskiej 10, w którym znajdowała się również apteka jej ojca. Chrzest odbył się w dniu 4 listopada tego samego roku w parafii w pobliskim Służewie, rodzicami chrzestnymi byli: wuj Jan Pracki (mąż Marii z Korotyńskich) i Jadwiga z Korotyńskich Reymanowa. W domu mała Marysia nazywana była „Myszką”. W roku 1908 zmarła jej babcia Stanisława z Jakubowiczów Korotyńska i jako pierwsza została pochowana w grobie rodzinnym na miejscowym cmentarzu.

Od 3 maja 1914 roku Marysia rozpoczęła naukę w domu pod okiem prywatnej nauczycielki Anny Kłossowskiej – Polki urodzonej we Francji (do 1916 roku przedmioty ściśle były prowadzone w języku rosyjskim i niemieckim). Lekcje francuskiego pobierała u Mme Lautier, a lekcje łaciny – u wuja Ludwika Korotyńskiego, który ostatnie lata życia spędzał w Aleksandrowie u siostry Antoniny. Wuj wdrażał Marię do prac nad własnym i domowym księgozbiorem. „Wydawała” własne, ręcznie kaligrafowane pisemko „Jutrzenka”. W dniu 2 sierpnia 1914 roku, w pierwszym dniu wojny, do Aleksandrowa wkroczyli Niemcy.

Lata 1917–1921

We wrześniu 1917 Maria zdała egzamin wstępny do gimnazjum im. hr. Cecylii Plater-Zyberkówny w Warszawie (Piękna 24), ale rodzice podjęli decyzję o dalszym nauczaniu domowym. Po rocznej nauce w domu, w roku 1918 Maria rozpoczęła naukę od drugiej klasy w czteroklasowej pensji żeńskiej (progimnazjum) Emilii Hankowej w Aleksandrowie. W dniach 10–20 lipca wraz ze swoją szkołą odbyła wycieczkę do Częstochowy, Krakowa i Zakopanego. W tym czasie interesowała się książkami Gabrieli Zapolskiej. Pensję ukończyła w roku 1920, a po niej jeszcze przez rok przerabiała materiał klasy piątej w domu, nadal pod kierunkiem Anny Kłossowskiej, przy pomocy matki i ojca (algebra, geometria).

Lata 1921–1924

Od września 1921 roku Maria rozpoczęła naukę od szóstej klasy w powstałym w 1916 roku (po przekształceniu ze Szkoły Rzemiosł) Gimnazjum Spółdzielczym im. Marii Konopnickiej we Włocławku. Przełożoną szkoły była Zofia Degen-Ślósarska, prefektem – ks. Antoni Bogdański (nauczyciel późniejszego kardynała Stefana Wyszyńskiego), nauczycielem łaciny – Cyprian Krzywkowski, matematykiem – Bartkowski, nauczycielem muzyki – P. Bojakowski,

ponadto w szkole nauczali: D. Batysówna, W. Burdzińska, T. Fopp, M. Siwicka, L. Wruczyńska. Podczas nauki Maria mieszkała na prywatnej stacji we Włocławku i, poza nauką w szkole, pobierała prywatne lekcje łaciny u Cypriana Krzywowskiego. Do szkoły przyjeżdżali znani naukowcy z odczytami, m.in. prof. Stanisław Noakowski prowadził odczyty z historii architektury. Pracowała w szkolnej bibliotece, przewodniczyła szkolnemu kołu polonistycznemu i należała do harcerstwa. W 1922 roku przebywała na obozie harcerskim w Zwierzyńcu Ordynackim koło Zamościa. Świadectwo dojrzałości nr 36, stwierdzające, że „... jest przygotowana do studjów wyższych ...” uzyskała 31 maja 1924 roku.

Lata 1924–1926

W roku 1924 Maria Danilewicz rozpoczęła studia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego (ślubowanie 9 października 1924). Miała dylemat wyboru między językoznawstwem u prof. Stanisława Szobera i historią literatury u prof. Józefa Ujejskiego. Po pierwszym kolokwium u obu profesorów wybrała w 1925 roku historię literatury. Dalsze studia w zakresie filologii polskiej i francuskiej odbywała pod kierunkiem prof. Ujejskiego. Wśród jej wykładowców byli ponadto: Władysław Witwicki, Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Kotarbiński, Maurycy Mann, Stanisław Szober, Zygmunt Januszewski, Stanisław Seliga, Manfred Kridl, Witold Doroszewski, Henryk Mościcki, Stanisław Słoński, Bronisław Gubrynowicz. Nie mając uprawnień do stypendium, „dorabiała” pracą nad przygotowaniem do druku – pod kierunkiem Faustyna Dzika – książek i podręczników wydawanych przez Kasę im. Mianowskiego.

Na koniec lutego 1925 przypadają jej pierwsze kontakty z prof. Gabrielem Korbutem i prace porządkowe w jego Gabinetie Filologicznym (zwanym „stajnią Augiasza”) Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w pałacu Staszica. W czasie wolnym grała w koszykówkę w AZS Warszawa, tam poznała Ludomira Danilewicza – studenta Wydziału Elektrotechnicznego Politechniki Warszawskiej. Pracę seminaryjną na temat Klubu Piśmienniczego Krzemieńczan wykonała u prof. Ujejskiego, efektem ubocznym pracy było zapoznanie się z twórczością Tymona Zaborowskiego (zwanego przez nią pieścizotliwie Tymonkiem) – wychowanka Liceum Wołyńskiego.

Lata 1927–1928

W dniu 17 sierpnia 1927 Maria zawarła związek małżeński z Ludomirem Danilewiczem, ślub miał miejsce w Służewie, jednym ze świadków był... dziad kościelny, co wynikało z tradycji rodzinnej Danilewiczów. Małżonkowie mieszkali

początkowo (od 29 sierpnia) przy ul. Rakowieckiej 8, na terenie powstającej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Maria pisała pracę dyplomową dotyczącą twórczości Tymona Zaborowskiego i od 1928 roku odbyła wiele podróży związanych ze zbieraniem materiałów, m.in. do Krakowa i Lwowa (wizyta u Jana Zygmunta Łaszowskiego w Czamej Kamienicy przy rynku). W 1928 roku, w związku z Powszechną Wystawą Krajową w Poznaniu kolej wprowadziła tanie bilety miesięczne, co ułatwiło jej podróż, wraz z mężem, na Podole i „literacką pielgrzymkę” do Liczkowiec (koło Husiatyna) nad Zbruczem (miejsca urodzenia i śmierci Tymona Zaborowskiego) oraz Trębowlu. W drodze powrotnej po raz pierwszy przebywała w Krzemieńcu i głębiej zainteresowała się historią Liccum Wołyńskiego.

Od czerwca 1928 rozpoczęła pracę w Bibliotece Narodowej (Hoża 88). Początkowo pracowała w redakcji Urzędowego Wykazu Druków (załączku Instytutu Bibliograficznego). Następne zajęcia to katalogowanie rękopisów rewindykowanych ze Związku Radzieckiego, praca w biurze rejestracji egzemplarza obowiązkowego, praca w Dziale Czasopism (ul. Przemysłowa 25), dyżury w czytelni rękopisów. W tym czasie poznała Wacława Berenta.

Lata 1929–1932

W dniu 1 kwietnia 1929 Maria Danilewicz otrzymała oficjalny angaż na „pracownika prowizorycznego” Biblioteki Narodowej. Dyplom ukończenia studiów i tytuł magistra filozofii w zakresie literatury polskiej uzyskała 12 listopada 1929 roku. Za pracę magisterską *Tymon Zaborowski. Życie i twórczość (1799–1828)* uzyskała nagrodę Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W roku 1930 Maria Danilewicz zajmowała się katalogowaniem rękopisów Biblioteki Muzeum Narodowego z Rapperswilu (zetsknęła się przy tym z działalnością biblioteczną Stefana Żeromskiego, który wcześniej w Szwajcarii katalogował te same zbiory). W dniu 6 czerwca 1930 otwarta została główna czytelnia Biblioteki Narodowej w gmachu Szkoły Głównej Handlowej przy ul. Rakowieckiej 6. Maria Danilewicz 30 marca 1931 zdała z wynikiem bardzo dobrym egzamin na stanowisko I-szej kategorii w państwowej służbie bibliotecznej. Na rok 1931 datuje się początek jej współpracy z „Przeglądem Bibliotecznym” oraz „Rocznikiem Wołyńskim”, redagowanym przez Jakuba Hoffmana.

Lata 1933–1936

Od roku 1933 Maria Danilewicz brała udział w przygotowaniu przez Bibliotekę Narodową kilku znaczących wystaw: zbiorów historycznych z okazji VII Mię-

dzynarodowego Kongresu Nauk Historycznych (sierpień 1933); w setną rocznicę śmierci generała M. J. La Fayette'a (maj 1934, opracowanie katalogu); zbiorów teatralnych i muzycznych (czerwiec 1934, z okazji IX Kongresu Międzynarodowej Konfederacji Autorów Dramatycznych i Kompozytorów); zbiorów kartograficznych (sierpień 1934, z okazji Międzynarodowego Kongresu Geograficznego); starodruków polskich (wrzesień 1934, z okazji II Międzynarodowego Zjazdu Sławistów, opracowanie katalogu). W tym czasie poznała prof. Stanisława Pigionia. W styczniu 1935 pracowała przy organizacji wystawy mickiewiczowskiej z okazji setnej rocznicy pierwszego wydania *Pana Tadeusza*. Po wystawie tej oprowadzała panią marszałkową Aleksandrę Piłsudską. Wśród wydarzeń przypadających na rok 1935 wymienić można: przeprowadzkę na ul. Belgijską 3 m.27, udział w Zjeździe Naukowym im. Ignacego Krasickiego we Lwowie, prace przy organizacji „Wystawy Wołyńskiej” (31 marzec – 14 kwiecień, opracowanie katalogu), początek współpracy z *Polskim Słownikiem Biograficznym*, do którego opracowała kilkanaście biogramów sławnych Krzemieńczan. W 1935 zmarł w Aleksandrowie Kujawskim ojciec Marii Danilewicz.

Lata 1937–1938

W roku 1937 Maria Danilewicz objęła funkcję Sekretarza Generalnego Rady Związku Bibliotekarzy Polskich. W dniu 31 lipca 1937 została powołana, przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wacława Jędrzejwicza, na stanowisko adiunkta w Bibliotece Narodowej (w VIII grupie uposażenia stałego). W tym samym roku pracowała przy organizacji stoiska bibliotekarskiego na Międzynarodowej Wystawie Sztuki i Techniki w Paryżu (za które Biblioteka Narodowa została uhonorowana złotym medalem) oraz opracowała sprawozdanie roczne BN. W roku 1938 pracowała przy organizacji wystawy pośmiertnej Andrzeja Struga w Bibliotece Publicznej w Warszawie (26 marca – 30 kwietnia). W dniach 5–6 czerwca brała udział w zjeździe naukowym w Krzemieńcu, podczas którego uczestniczyła w pracach nad powołaniem Wołyńskiego Instytutu Naukowego przy Liceum Krzemienieckim. W lipcu 1938 wyjechała z mężem na wakacje do Warny, Konstantynopola i Dubrownika. Za osiągnięcia w pracy w Bibliotece Narodowej została odznaczona brązowym krzyżem zasługi.

Rok 1939

W styczniu 1939 Maria Danilewicz, na zlecenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, rozpoczęła przygotowania do organizacji wystawy *Słowacki na tle epoki* w Krzemieńcu (pod kierunkiem kuratora Liceum

Krzemieckiego Stefana Czarnockiego, z okazji międzynarodowego zjazdu literatów, który miał się odbyć we wrześniu, w stulecie śmierci poety). W tym samym roku została powołana przez Stefana Vrtel-Wierczyńskiego na kierownika Działu Uzupełniania Zbiorów Biblioteki Narodowej. W marcu, w związku ze zbieraniem materiałów na wystawę w Krzemieńcu, odbyła wiele spotkań, m.in. z Juliuszem Osterwą i Ireną Solską. W połowie kwietnia wyjechała z Warszawy wraz z Janem Michalskim z materiałami na wystawę do Krzemieńca. Do ekipy tej należeli także Halina Centkiewicz i Leon Michalski, którzy opracowali stronę plastyczną wystawy (przyszłe małżeństwo, zawarte... w pierwszym dniu Powstania Warszawskiego). Droga wiodła przez Lwów, skąd zabrana została jeszcze część eksponatów. W dniu 18 maja wystawa, przed oficjalnym jej otwarciem, została udostępniona publiczności, do września zwiedziło ją kilka tysięcy osób. Na wystawie prezentowane były m.in. autografy *Złotej Czaszki*, *Balladyny*, *Podróży na wschód*, *Genesis z ducha*, *Do autora trzech psalmów*, listy do matki. Po otwarciu wystawy Maria Danilewicz powróciła do Warszawy, a latem wraz z mężem udała się na urlop do Bułgarii (Warna).

Dnia 22 sierpnia ponownie pojechała do Krzemieńca, aby czuwać nad cennymi eksponatami oraz uzupełnić wystawę o kolekcję afiszów teatralnych z XIX–XX wieku zabranych po drodze z Krakowa. W końcu sierpnia kontynuowała, m.in. z prof. Mieczysławem Limanowskim, prace przy organizacji Instytutu Wołyńskiego.

7 września 1939 Maria Danilewicz opuściła Warszawę wraz z mężem Ludomi-rem (ewakuowanym służbowo) i pracownikami jego firmy AVA (produkującej sprzęt specjalny dla wojska). Wybrali drogę na Łuck, chcąc dotrzeć do Krzemieńca; przybyli tam 10 września. W ciągu dwu następnych dni Maria Danilewicz ratuje wystawę *Słowacki na tle epoki*. Cenne eksponaty zostają zapakowane do skrzyń, a najcenniejsze złożone w sejfie kancelarii Liceum Krzemienieckiego pod opieką kuratora Stefana Czarnockiego. Wraz z nimi – szkice do jej rozprawy naukowej dotyczącej historii Liceum. W dniach 17–18 września Danilewiczowie ewakuowali się z Polski drogą przez Czerniowce i przekroczyli granicę z Rumunią w Kutach. Po trzytygodniowym pobyciu w Bukareszcie wyruszyli w dalszą drogę – w kolumnie pracowników LOT-u – przez Jugosławię i Włochy do Francji.

Do Paryża przybyli w Dzień Zaduszny (2 listopada 1939). Maria Danilewicz rozpoczęła pracę w Biurze Poszukiwania Rodzin PCK (Centre d'Accueil) na Rue Euler, pod kierownictwem Anny Paszkowskiej. Wkrótce objęła (aż do upadku Francji) kierownictwo tego biura, które zostało przeniesione w poblize Champs Elysées. Od lutego do czerwca 1940 pracowała także w Bibliotece Polskiej na Quai d'Orléans na Wyspie św. Ludwika. Tu, obok pracy bibliotecznej, przygotowywała wraz z dyrektorem biblioteki Franciszkiem Pułaskim materiały na konferencję pokojową.

Lata 1940–1942

Zimą 1939/40 Maria Danilewicz nawiązała w Paryżu znajomość z Kazimierzem Wierzyńskim. W Bibliotece Polskiej m.in. przygotowywała cymelia Biblioteki Narodowej w Warszawie do ich ewakuacji do Kanady. W roku 1940 rozpoczęła współpracę z „Wiadomościami Polskimi” Mieczysława Grydzewskiego i poznała Józefa Wittlina. Wobec zbliżania się wojsk niemieckich brała udział w ukrywaniu cennych zbiorów bibliotecznych w innych bibliotekach paryskich. W czerwcu wraz z mężem ewakuowali się kolejno do Orleanu, Tulle (dep. Corrèze) i Marsylii. Od lipca przebywali w Nicei, a w listopadzie przybyli do schroniska Towarzystwa Opieki nad Polakami w Aix-les-Bains (Sabaudia) w hotelu „Sevigne”. Tu Maria Danilewicz działała w charakterze oficera oświatowego: organizowała imprezy kulturalne (wieczory poezji, odczyty), naukę języków obcych, prowadziła serwisy informacyjne z nasłuchu stacji radiowych (na odbiornikach zainstalowanych przez Ludomira), sama intensywnie uczyła się języka francuskiego i angielskiego (u Francuzki).

W dniu 21 kwietnia 1942, dzięki poparciu Stowarzyszenia Techników Polskich w Wielkiej Brytanii (w związku z rolą męża), Danilewiczowie uzyskali wizę na pół roku do Portugalii. Przedostali się przez Pireneje i 1 maja przybyli do Hiszpanii. Od 19 maja przebywali w Madrycie, a 26 maja byli już w Lizbonie. Tutaj Maria Danilewicz działała w Komitecie Opieki nad Polakami w dziale pomocy dla kraju oraz pracowała w Poselstwie Polskim, w biurze attaché prasowego w Lizbonie kierowanym przez Adama Kazimierza Zielińskiego. Poza pracą biurową dokonywała przekładów wiadomości politycznych z pism francuskich i niemieckich dla Ministerstwa Informacji i Dokumentacji w Londynie (w Stratton House).

W Lizbonie Danilewiczowie uzyskali jednorazową wizę do Wielkiej Brytanii. 10 lipca wylecieli wodolotem najpierw do Irlandii (port lotniczy Shanon) i tego samego dnia przybyli do celu podróży. Do Londynu przyjechali samochodem wojskowym w sobotę 11 lipca. Już od poniedziałku Maria Danilewicz rozpoczęła pracę w bibliotece Funduszu Kultury Narodowej (FKN) kierowanym przez dr Adama Ordęgę. Towarzyszyło temu założenie konta w Midland Bank z otrzymaną zaliczką 30 funtów. Praca ta trwała jeden rok. Początkowo Danilewiczowie mieszkali przy ulicy Cornwall Gardens, a potem w podlondyńskiej miejscowości Stanmore (przy Marsh Lane). Tutaj Maria Danilewicz pełniła nocne dyżury przeciwpożarowe (jako *firewatcher*) podczas bombardowań. Ludomir został zatrzymany w Patriotic School dla przybyszów z kontynentu, a potem uzyskał przydział do Polskich Sił Powietrznych (Dywizjon 304), gdzie odbywał służbę jako radionawigator. Pracował także jako konstruktor w mieszczącej się w Stanmore Polish Wireless Research Unit – jednostce badawczo-produkcyjnej zorganizowanej przy Batalionie Łączności Sztabu Naczelnego Wodza, która produkowała wojskowy sprzęt radiotechniczny.

Od roku 1942 Maria Danilewicz reprezentowała stronę polską w Books and Periodicals Committee przy Allied Conference of the Ministers of Education, której przewodniczył Sir Ernest Barker z Cambridge. W tym samym roku rozpoczęła współpracę z „Polską Walczącą” i „Nową Polską” oraz poznała Antoniego Słonimskiego – organizatora i redaktora miesięcznika „Nowa Polska”. Objęła także stanowisko Członka Rady Zarządzającej Interallied Book Centre w Londynie (do 1985). Rok 1942 to także początki gromadzenia zbiorów bibliotecznych w Urzędzie Oświaty i Spraw Szkolnych (UOSS).

Rok 1943

W roku 1943 Maria Danilewicz rozpoczęła współpracę z „Wiadomościami Polskimi”. Na towarzyskim spotkaniu literatów, odbywającym się u państwa Słonimskich, Antoni Słonimski poddał pomysł pisania tekstów o latach młodości i stronach rodzinnych. Maria Danilewicz wybrała swoje rodzinne Kujawy i jej pierwsze opowiadanie „*Od Tażyny...*” (pisane w piwnicy domu w Stanmore podczas bombardowań) zostało wydrukowane w „Nowej Polsce”. W tym samym roku rozpoczęła pracę w Bibliotece Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, które powstało z połączenia UOSS i FKN. Biblioteka mieściła się w Buckingham Palace Mansions (Buckingham Palace Road, w pobliżu Victoria Station). Biblioteka ta została wkrótce przekształcona w Bibliotekę Polską i Maria Danilewicz objęła jej kierownictwo. W ramach działalności bibliotecznej nawiązała kontakt z uniwersytetem w Oxfordzie. Do jej partnerów w rozmowach należeli m.in. profesorowie David John Welsh, J.S.G. Simmons (All Souls College) i John Wall (Bodleian Library).

Lata 1944–1945

W dniu 14 lipca 1944 została otwarta w Bodleian Library w Oxfordzie Wystawa Polska, na której zaprezentowane zostały m.in. starodruki polskie z XVI i XVII wieku znajdujące się w zbiorach Bodleian Library. Do innych wydarzeń tego roku należy zaliczyć członkostwo Marii Danilewicz w Sub-Committee on Slavonic and East European Materials of the Standing Conference of National and University Libraries oraz początek współpracy z „Tekami Historycznymi” założonymi przez gen. Mariana Kukiela. W czerwcu 1945 pojawiła się groźba likwidacji Biblioteki Polskiej po cofnięciu przez Wielką Brytanię uznania dla emigracyjnego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Groźba została zażegnana przy znaczącym udziale Marii Danilewicz. Jesienią tego samego roku odbyło się w Londynie zebranie pisarzy w celu utworzenia ich związku. Maria Danilewicz zaproponowała nadanie mu na-

zwy Związek Pisarzy Polskich na Obczyźnie (w Zarządzie Związku działała do 1973 r.). Na rok 1945 datuje się także początek współpracy Marii Danilewicz z „Wiadomościami”, kierowanymi przez Mieczysława Grydzewskiego.

Lata 1946–1951

Ludomir Danilewicz po rozwiązaniu armii był zatrudniany jako konsultant w kilku dużych firmach brytyjskich. Sam też założył kolejno kilka firm, w których produkowany był sprzęt samochodowy i radiowy według jego opatentowanych wynalazków. Za pieniądze z patentów Danilewiczowie kupili dom w Londynie, w dzielnicy Wembley (79 Manor Drive). Maria Danilewicz, poza pracą w Bibliotece Polskiej, prowadziła okresowo wykłady z gramatyki opisowej języka polskiego na kursach pedagogicznych. W roku 1947 zdała egzamin bibliotekarski w Library Association i uzyskała tytuł Associate of the British Library Association – Chartered Librarian (ALA). W roku 1948 Biblioteka Polska została włączona do Polish University College. W Polsce, Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich wykluczył Marię Danilewicz ze swych szeregów. Od 1950 roku Maria Danilewicz rozpoczęła współpracę z londyńskim „Życiem” (trwała ona do 1954 roku).

Lata 1952–1953

Do wydarzeń roku 1952 należy zaliczyć: opracowywanie przez Marię Danilewicz przeglądów bibliograficznych *Polish Studies* w „The Year's Work in Modern Language Studies” (do 1964), prowadzenie działu *Szkiełko i oko* (pod pseudonimem „Szperacz”) w „Wiadomościach” (do 1963) oraz udział w założeniu i dalsza współpraca z czasopismem „Solanus” – organem działów słowiańskich dużych bibliotek, w tym Biblioteki Polskiej.

Rok 1953 to początek serii podróży wakacyjnych Danilewiczów: Prowansja (Marsylia, Arles, Orange, Saintes-Maries de la Mer) i Szwajcaria (Bazylea). W roku tym Maria Danilewicz rozpoczęła współpracę z Rozgłośnią Polską Radia „Wolna Europa” (trwającą do roku 1987). W stałych audycjach literackich omówiła ponad 250 książek wydanych na emigracji oraz wygłosiła kilkaset felietonów w cyklach: „Polskie mienie kulturalne wywiezione do Rosji”, „Dzieje dawnego Liceum Krzemienieckiego”, „Portrety pisarzy emigracyjnych” i „Polonica portugalskie”. Na rok ten datuje się także początek współpracy z „Dziennikiem Polskim i Dziennikiem Żołnierza” oraz likwidacja Polish University College (PUC) i kolejna groźba likwidacji włączonych do tej uczelni zbiorów byłej Biblioteki Polskiej. W końcu 1953 r. groźba ta została zażegnana, zbiory biblioteczne PUC zostały przeniesione do siedziby Polish University College Association (5 Princess Gar-

dens, Kensington). W tym roku ukazał się pierwszy artykuł Marii Danilewicz w paryskiej „Kulturze” pt. *Czytelnik polski w W. Brytanii*.

Lata 1954–1958

Od 14 stycznia 1954 Biblioteka Polska wznowiła swoją działalność pod pierwotną nazwą. W roku tym Maria Danilewicz otrzymała nagrodę Mention Honorable w konkursie RWE na słuchowisko radiowe oraz rozpoczęła współpracę z Voice of America w Monachium (wygłosiła dla tej rozgłośni ponad 100 felietonów literackich). 3 kwietnia 1955 Maria Danilewicz otrzymała z Polski zaproszenie do udziału w Sesji Mickiewiczowskiej PAN w Warszawie, 11 kwietnia, na falach RWE odmówiła – z obszernym uzasadnieniem – udziału w tej sesji. 21 stycznia 1956 w Aleksandrowie Kujawskim zmarła jej matka Antonina. Maria nie miała możliwości uzyskania wizy, aby móc wziąć udział w pogrzebie. W roku 1956 ukazuje się powieść Marii Danilewicz *Dom*. Rok ten to także początek korespondencji Marii Danilewicz z prof. Stanisławem Pigionem. W grudniu 1956 doszło także do jej spotkania w Bibliotece Polskiej z Józefem Czapskim, co zaowocowało dalszą, stałą już współpracą z paryską „Kulturą”. W roku 1957 Biblioteka Polska zorganizowała wystawę Conradowską. Do innych wydarzeń tego roku należało rozpoczęcie przez Marię Danilewicz (od 25 maja) recenzowania krajowych i zagranicznych nowości wydawniczych w RWE oraz nawiązanie współpracy z „Tygodniem Polskim” w Londynie (trwała ona do 1982 r.).

Lata 1959–1961

Latem, wraz z mężem wyjechała do Francji, Szwajcarii i Włoch (m.in. Como, Varenna). W lipcu 1960 Danilewiczowie przebywali na wakacjach w Locarno w Szwajcarii (m.in. nad jeziorem Lago Maggiore). W roku 1961 Maria Danilewicz uzyskała tytuł doktora filozofii w zakresie filologii polskiej na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie za rozprawę pt. *Życie naukowe dawnego Liceum Krzemienieckiego*. Promotorem pracy był prof. Władysław Günther, w komisji egzaminacyjnej zasiadali: prof. Tadeusz Brzeski (były rektor UW z 1929 r.), gen. Marian Kukiel, prof. Henryk Mościcki (historyk), prof. Władysław Folkierski (romanista). W sierpniu 1961 – kolejna wyprawa wakacyjna z mężem, tym razem do Grecji (Pireus, Ateny, Peloponez, Delfy, Olimpia) i na Kretę (Knossos).

Lata 1962–1967

W 1962 roku Biblioteka Polska zorganizowała wystawę poloników w University Library w Cambridge. W tym samym roku zbiory biblioteczne zostały prze-

niesione pod kolejny adres: 9 Princes Gardens (Kensington). W roku 1963 Maria Danilewicz rozpoczęła prowadzenie rubryki *W oczach Londynu* w paryskiej „Kulturze” (do 1966 r.). Innymi wydarzeniami tego roku były: organizacja w BP wystawy w stulecie Powstania Styczniowego, początek współpracy z miesięcznikiem „Na Antenie” w Monachium (do 1970), a we wrześniu – pobyt we francuskim kurorcie Juan-les-Pins. W dniu 19 sierpnia 1964 powstał Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny (POSK) – przyszły gospodarz Biblioteki Polskiej. 31 marca 1965 władze brytyjskie próbowały przejąć zbiory biblioteki na własność i włączyć je do księgozbioru Wydziału Studiów Sławistycznych, Centrum Studiów Rosyjskich Uniwersytetu w Birmingham. Zamiany te, przy znaczącym udziale Marii Danilewicz zostały pokrzyżowane. Za wielokrotne uratowanie księgozbioru Biblioteki Polskiej przed rozproszaniem i utratą została odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta przez prezydenta Augusta Zaleskiego. W roku 1965 Maria Danilewicz rozpoczęła prowadzenie cyklu *Jednym tchem* w „Dzienniku Polskim i Dzienniku Żołnierza” (do 1981). W sierpniu 1966 – kolejny pobyt Danilewiczów w Locarno. W roku tym rozpoczął się druk cyklu Marii Danilewicz pt. *Bezdomne bibliotekarstwo* w „Wiadomościach” i w „Związkowcu” (Toronto). Cykl ten był drukowany do 1977 roku. W dniu 1 sierpnia 1967 POSK przyjął odpowiedzialność za zbiory Biblioteki Polskiej (fizyczne przeniesienie zbiorów do nowej siedziby POSK pod adresem 240 King Street nastąpiło dopiero w końcu roku 1976, od 3 maja 1977 biblioteka rozpoczęła działalność w nowej siedzibie, otwartej oficjalnie 18 maja 1977).

Lata 1968–1970

Latem 1968 Danilewiczowie wraz z Kazimierzem Wierzyńskim odbyli wakacyjną wycieczkę trasą Hemingway’a z *Pożegnania z bronią*: ze Stresy do Brindisi, z przekroczeniem granicy Włochy – Francja na jeziorze Lago Maggiore. Było to ich ostatnie spotkanie z poetą, w kilka miesięcy później zmarł. W grudniu 1968 Fundacja z Brzezia Lanckorońskich (z siedzibą we Fryburgu) przekazała w depozyt Bibliotece Polskiej w Londynie bogatą kolekcję około 2000 starodruków, rękopisów, map, sztychów i druków. Kolekcja ta została zaprezentowana na specjalnej wystawie w 1969 roku. Od roku 1969 Maria Danilewicz została członkiem Rady Fundacji i Jury Nagrody Kościelskich w Genewie.

25 lutego 1970 nagle zmarł Ludomir Danilewicz, jego prochy zostały rozrzucone na Golders Green Cemetery w Londynie, kwatery West Central D. Urodził się 15 maja 1904 r. w stancy Niewinnomyskaja na Ziemi Kubańskiej. Ojciec Jan był lekarzem chirurgiem, stryj – autor powieści fantastyczno-naukowych, interesujący się astronomią, fizyką, mineralogią, wdrażał Ludomira do pracy naukowej,

korzystając z jego pomocy przy obliczeniach. W roku 1923 Ludomir ukończył Gimnazjum Kazimierza Kulwiecia, im. Kazimierza Wielkiego w Warszawie (na Placu Trzech Krzyży). W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Elektrotechnicznym Politechniki Warszawskiej. W trakcie studiów współpracował z inż. Januszem Groszkowskim. W latach 1931–33 odbywał służbę w Szkole Podchorążych Rezerwy Łączności w Zegrzu. Należał do pionierów radioamatorstwa i krótkofalarstwa w Polsce. Był pracownikiem Oddziału II (Informacyjno-Wywiadowczego) Sztabu Generalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych, dla którego wykonywał sprzęt specjalny, zwłaszcza maszyny szyfrujące. Był konstruktorem polskiej maszyny szyfrującej Lacida – odpowiednika niemieckiej maszyny Enigma. Był wybitnym projektantem, konstruktorem, organizatorem, wynalazcą – autorem kilkudziesięciu opatentowanych wynalazków. W Wielkiej Brytanii uzyskał tytuł Chartered Engineer. Napisał powieść *Dziewczyna z Picadylly Line* i kilka opowiadań, m.in. *Pokuta*, *Czwarty maszynista*, *Mysz*, *Mgławica Andromedy*. Pasjonował się fotografią artystyczną i mikrofotografią naukową.

W roku 1970 Maria Danilewicz otrzymała nagrodę Fundacji Alfreda Jurzykowskiego (Nowy Jork) w dziedzinie bibliografii i bibliotekarstwa. W dniach 9–12 września odbyła się w Bibliotece Polskiej wystawa z okazji Kongresu Nauki Polskiej w Londynie.

Lata 1971–1972

Rok 1971 zaznaczył się w życiu Marii Danilewicz takimi wydarzeniami jak: członkostwo w jury nagród „Wiadomości” w Londynie, początek jej cyklu: *Krajowe nowości wydawnicze*, *Kredowe koło* i *Czytam* w paryskiej „Kulturze” (do 1977 r.), członkostwo w Akademii Grydzewskiego, przyznającej doroczne nagrody za najlepsze książki wydane na emigracji. W lecie 1972, podczas wakacji w Portugalii wznowiła kontakty z Adamem Kazimierzem Zielińskim. W roku tym została członkiem Komitetu Redakcyjnego „Tek Historycznych” i „Antemurale” (do 1986 r.). Po śmierci ks. Waleriana Meysztowicza i prof. Henryka Paszkiewicza redagowała ostatnie numery „Antemurale”. W roku 1972 przekazała kierownictwo Biblioteki Polskiej Zdzisławowi Jagodzińskiemu (pochodzącemu z Białokrynicy koło Krzemieńca, zm. w marcu 2001) i przeszła na emeryturę.

Lata 1973–1988

8 sierpnia 1973 Maria Danilewicz zawarła związek małżeński z Adamem Kazimierzem Zielińskim i osiedliła się w Portugalii, w Almadzie koło Lizbony, w domu zbudowanym przez męża. W roku 1974 została członkiem Komitetu

Redakcyjnego „Materiałów do Biografii, Genealogii i Heraldyki Polskiej” w Paryżu (do 1985 r.). W roku 1977 otrzymała nagrodę paryskiej „Kultury” za działalność literacką i kulturalną. W roku 1978 została wydana jej książka *Szkice o literaturze emigracyjnej*, za którą otrzymała w tym samym roku nagrodę Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie im. H. Naglerowej za najlepszą książkę roku 1978. Za tę samą książkę, w roku 1984 „Kultura” przyznała jej nagrodę literacką im. Zygmunta Hertzka.

Lata 1989–1991

W roku 1989 Maria Danilewicz Zielińska została członkiem Stowarzyszenia Pisarzy Polskich w Warszawie. 23 września 1989 otrzymała honorowe członkostwo Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza w Warszawie.

28 grudnia 1989, po długiej chorobie zmarł jej drugi mąż Adam Kazimierz Zieliński. Urodził się w 1902 r. w Monasterzyskach k. Buczacza. Maturę uzyskał w 1920 r. w gimnazjum im. J. Zamojskiego w Warszawie. Był ochotnikiem wojny 1920 r. Doktorat z prawa uzyskał w 1928 r. na Uniwersytecie Lwowskim. Dalsze studia odbywał we współpracy z prof. F. Bujakiem (historia) i prof. E. Romerem (geografia). Pracował w Ministerstwie Komunikacji w Warszawie jako radca. Był zapalonym narciarzem i organizatorem turystyki. W 1939 r. przez Rumunię (gdzie był prezesem Komitetu Pomocy Uchodźcom Polskim w Pitești), Francję i Hiszpanię przybył do Portugalii. Od 1940 r., jako attaché prasowy Poselstwa RP w Lizbonie, organizował pomoc dla uchodźców polskich i wydawał „Bolletim Polaco” – pismo dostarczające aktualnych wiadomości o sytuacji w okupowanym kraju. Po zakończeniu wojny pozostał w Portugalii. W latach 1950 zaprojektował i zbudował dom Quinta das Romãzeiras (Dwór pod granatowcem) w Almadzie koło Lizbony, w dzielnicy Feijó na wzgórzu Gato Bravo. Był uznanym kolekcjonerem poloniców, starych map i portretów, badał historię stosunków polsko-portugalskich. Na łożu śmierci został odznaczony wysokim odznaczeniem państwowym RP. Spoczął na cmentarzu w Costa da Caparica wraz ze swoją pierwszą żoną Pia Popiel.

Lata 1992–1996

W roku 1992 Maria Danilewicz Zielińska współpracowała w Lizbonie przy organizacji wystawy *Imagem da Polónia* w Bibliotece Narodowej Portugalii, zainicjowanej dużo wcześniej przez Adama Zielińskiego. W roku tym został także wydany jej zbiór esejów *Próby przywołań*. Tutaj mały wtręt osobisty: 3 maja 1993 doszło do pierwszego spotkania Marii Danilewicz z piszącym te słowa, w ambasadzie polskiej w Lizbonie na spotkaniu polonii portugalskiej z okazji święta Konstytucji 3 Maja. Następne regularne spotkania odbywały się w środy o godz. 16, aż do końca lipca.

16 maja 1993 Maria Danilewicz Zielińska otrzymała honorowe członkostwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich nadane przez Krajowy Zjazd Delegatów w Chorzowie. W lipcu tegoż roku została odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta nadanego przez prezydenta Lecha Wałęsę (piszący te słowa miał zaszczyt uczestniczyć w tej ceremonii).

W czerwcu i lipcu 1993 odbyły się dwie wystawy z okazji 50-lecia Biblioteki Polskiej w Londynie: jedna w Bibliotece Narodowej w Warszawie, a druga w Bibliotece Polskiej w Londynie. Na wystawie warszawskiej część ekspozycji poświęcona była Marii Danilewicz Zielińskiej. W dniu 14 października 1996 PEN-Club w Warszawie przyznał Marii Danilewicz Zielińskiej prestiżową nagrodę edytorską; mowę laudacyjną wygłosił prof. Andrzej Kłossowski.

Lata 1997–1999

23 czerwca 1997 miasto Aleksandrów Kujawski nadało Marii Danilewicz Zielińskiej tytuł Honorowego Obywatela. W roku 1998, z inicjatywy dyrektora Publicznej Szkoły Podstawowej w Stawkach koło Aleksandrowa Kujawskiego – Małgorzaty Wdowczyk, zrodził się pomysł nadania szkole imienia Marii Danilewicz Zielińskiej. Szkoła nawiązała kontakt z pisarką i od roku 1999 rozpoczęła szeroko zakrojony program przygotowawczy. Ideą przewodnią programu było wychowywanie młodzieży w duchu wzorca osobowego i wartości reprezentowanych przez patronkę. W szkole powstał pierwszy w Polsce projekt międzyprzedmiotowej ścieżki edukacyjnej zmierzający do kształtowania postaw patriotycznych młodzieży, a inspirowany postacią i dokonaniem patronki. Młodzież szkoły poznawała przyszłą patronkę i jej dzieło na różnorodnych zajęciach lekcyjnych, przez korespondencję, kontakty telefoniczne, własne prace literackie, muzyczne, plastyczne i na wiele innych sposobów.

W dniach 5–9 marca 1999 piszący te słowa złożył ponowną wizytę u Marii Danilewicz Zielińskiej, tym razem wraz z Tamarą Sienią – kustoszem Muzeum Krajoznawczego w Krzemieńcu, przyszłym dyrektorem muzeum Juliusza Słowackiego (otwartego 20 września 2004). Pisarka przekazała pani kustosz wiele informacji i kilka eksponatów dla przyszłego muzeum. 28 czerwca 1999 miasto Włocławek nadało Marii Danilewicz Zielińskiej tytuł Honorowego Obywatela.

Lata 2000–2003

25 stycznia 2000 w Quinta das Romãzeiras, wkrótce po powrocie właścicielki ze szpitala, wybuchł poważny pożar. Spłonął salon i biblioteka, ogień spowodował ogromne straty w dokumentach osobistych, rękopisach, zbiorach bibliograficznych i historycznych.

24 sierpnia 2001 Szkoła Publiczna w Stawkach otrzymała imię Marii Danilewicz Zielińskiej. 11 stycznia 2002 w szkole odbył się uroczysty Dzień Patrona i poświęcenie sztandaru. Na sztandarze znalazła się sentencja autorstwa patronki: „Jest dla mnie oczywistą prawdą, że sentyment do stron rodzinnych trwa dożywotnio [...] i przetrada w kult «małych ojczyzn». Tym są dla mnie Kujawy”. 24 września 2002 Publiczna Szkoła Podstawowa w Stawkach, rozszerzona o gimnazjum, przyjęła nazwę Zespół Szkół im. Marii Danilewicz Zielińskiej. Szkoła zgromadziła duży zasób różnorodnych materiałów dotyczących patronki, które z pietyzmem przechowuje i prezentuje.

Maria Danilewicz Zielińska zmarła w dniu 22 maja 2003 roku (w karetce pogotowia w drodze do szpitala). W dniu 29 maja, w 96 rocznicę jej urodzin, w kościele w Lizbonie w dzielnicy Olivais odbyła się msza żałobna (w dwu językach), po której nastąpiła kremacja. W dniu 6 czerwca urna z prochami została sprowadzona do Warszawy. W dniu 14 czerwca, po ceremonii pogrzebowej w kościele Przemienienia Pańskiego w Aleksandrowie Kujawskim, przebiegającej w niezwykle uroczystej, patriotycznej oprawie, przygotowanej przez władze miasta i szkołę imienia Marii Danilewicz Zielińskiej, urna została złożona w grobie rodzinnym na miejscowym cmentarzu.

16 czerwca 2004 drodze prowadzącej z Aleksandrowa Kujawskiego do Stawek została nadana nazwa Aleja Marii Danilewicz Zielińskiej.

Źródła

1. Archiwum Politechniki Warszawskiej.
2. Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego.
3. S. Bereś, *W tym domu jest Polska*, „Kultura” 2000, nr 10/637 (ostatni).
4. A. Biernacki, *Drobiazgi stanowią w sumie życie*, „Twórczość” 1998, nr 4.
5. M. Danilewicz Zielińska, *Autobiografia*, [w:] *Próby przywołań. Szkice literackie*, Warszawa 1992, Biblioteka „Więzi”.
6. M. Danilewicz Zielińska, *Autobiografia*, [w:] *Nauka polska, jej potrzeby, organizacja i rozwój*, red. A. Biernacki, „Rocznik XII(XXXVII) Kasy im. J. Mianowskiego, Fundacji Popierania Nauki”, Warszawa 2003.
7. M. Danilewicz Zielińska, *Fado o moim życiu. Rozmowy z Włodzimierzem Paźniewskim*, Toruń 2000.
8. M. Danilewicz Zielińska – korespondencja i kontakty prywatne z Wiesławem Nosowskim (1993–2003).
9. Dokumenty osobiste M. Danilewicz Zielińskiej w zbiorach Zespołu Szkół w Stawkach.
10. K. Gluchowski, *Czarodziej polskiego słowa. Maria Danilewicz Zielińska (1907–2003)* Referat na konferencję naukową *Maria Danilewicz Zielińska – próby przywołań*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika. – Toruń 28–29 maja 2004.

11. Z. Jagodziński et al., *Biblioteka Polska w Londynie 1942–1992*, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Londyn 1992.
12. *Pasją życia – książka. Z Marią Danilewicz Zielińską rozmawia Paweł Kądziera*, „Więź” 1988, nr 11–12.
13. A. Kłossowski, *Pani Maria*, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1993.
14. S. Nicieja, *Latarnik z Fejój. O twórczości Marii Danilewicz Zielińskiej*, „Więź” 1993, nr 3.
15. W. Nosowski, *Ludomir, Maria i Inni*, Warszawa 2003.
16. J. Odrowąż-Pieniążek, *Maria Danilewicz Zielińska 1907–2003*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza”, R XXXVIII (2003), Warszawa 2004.
17. E. Prządka, *Dama z Lizbony*. Audycja Programu II Polskiego Radia, Warszawa 26 XII 2001.
18. H. Siewierski, *Polska chodzi za mną. Rozmowa z Marią Danilewicz Zielińską*, „Tygodnik Powszechny” 1982, nr 22.
19. W. Stankiewicz et al., *50 lat Biblioteki Narodowej. Warszawa 1928–1978*, Warszawa 1984.
20. F. Śmieja, *Maria Danilewicz Zielińska – eremitka nad Tagiem*, „Przegląd Polski – on line”, Londyn 16 XII 2001.
21. M. Wdowczyk, *Maria Danilewicz Zielińska Patronem Zespołu Szkół w Stawkach* (tekst nie publikowany), Stawki 2004.